

sze prawdy, jest przyjęcie, jak uczynił to E. H. Pool, iż to samo pojęcie mogło występować w różnych aspektach znaczeniowych.

Co więcej uważam, iż wskazanie przez E. H. Poola na praktyczne aspekty operowania przez prawników rzymskich pojęciem *iusta causa possessionis* może spowodować, iż prezentowaną pracę zainteresują się nie tylko badający prawo rzymskie, ale i cywiliści.

Utrudnieniem w krzysztaniu z przedstawionej monografii, także dla przygotowującego tę notę recenzyjną, jest fakt, iż jest ona napisana w języku niderlandzkim. Orientację co do podstawy źródłowej, sposobu argumentacji i głównych tez autora ułatwiają wykaz źródeł (s. 165–168) oraz streszczenie w języku niemieckim (s. 157–163).

Uważam, iż byłoby cenne aby przedstawiona praca E. H. Poola została przetłumaczona na powszechnie znany język światowy.

WOJCIECH DAJCAK (Toruń)

Joachim Bahlcke, *Schlesien und die Schlesier*, przy współudziale autorów: Joachim Rogall, Reinhard Krämer, Brigitte Bönisch-Brednich, Matthias Weber oraz Andrea Langner. Studienbuchreihe der Stiftung Ostdeutscher Kulturrat, Band 7, (Monachium) 1996, 358 s., liczne ilustracje, indeksy.

Po rozpadzie bloku państw socjalistycznych i po zjednoczeniu Niemiec fundacja poświęcona kulturze Niemców Wschodnich z siedzibą w Bonn – Stiftung Ostdeutscher Kulturrat – podjęła wydawniczą inicjatywę zakrojoną na 12 obszernych tomów, pod łącznym tytułem „*Obszary wysiedleń i wysiedleni Niemcy*” – (*Vertreibungsgebiete und Vertriebene Deutsche*) – jako szereg studiów będących „przejęściowym bilansem przesiedleń, ucieczki, deportacji, wygnania i wysiedlania” Niemców po drugiej wojnie światowej i u jej schyłku. Ogólne kierownictwo i naczelną redakcję serii fundacja powierzył profesor Wenefrydzie Schlau z mogunckiego uniwersytetu.

Jest to szereg syntetycznych lub syntetyzujących opracowań, dających pogląd na dzieje obszarów, które w czasach przed drugą wojną światową były zamieszkane również przez Niemców, i to na dzieje nie tylko polityczne, ale również gospodarcze i kulturalne. Adresatem tych opracowań jest współczesny niemiecki czytelnik, w przeszłości (dziś już głównie tylko przez swych przodków) powiązany z tymi obszarami. Autorzy nie zacieśniają przy tym swych opracowań tylko do odpowiednich migracji i ich skutków, lecz sięgają w odległą przeszłość i doprowadzają rzecz do współczesności, praktycznie do 1995 r., interesując się nie tylko dawniejszymi mieszkańcami danych obszarów, lecz również ich obecną ludnością i najnowszymi dziejami. W intencji publikacje te mają również spełniać rolę podręczników, nie tylko dla młodzieży szkół średnich, lecz przede wszystkim dla nauczycieli.

W chwili obecnej z dwunastu zaplanowanych tomów opublikowano już osiem. Są to: studium obejmujące całe zjawisko głównie od socjologicznej strony i w świetle odnośnych prawnych uregulowań jako swoisty bilans lat 1945–1995 (W. Schlau, t. XII), Niemcy Sudeccy (F. P. Habel, t. I), Niemcy w Wielkopolsce i Polsce Środkowej (J. Rogall, t. III), Niemcy pomiędzy Karpatami i Krajną (E. Hochberger i inni, t. IV), Szwabowie Naddunajscy (I. Senz, t. V), Niemieccy Bałtowie (W. Schlau, t. VI) oraz ostatnio wydany tom siódmy: „*Schlesien und die Schlesier – Śląsk i Ślązacy*”, publikacja będąca przedmiotem niniejszego omówienia. Niewydane jeszcze tomy to Siedmiogrodzcy Sasi, Pomorzanie i Brandenburczycy Wschodni, Prusacy Wschod-

ni i Zachodni oraz „Die Umsiedler”. Nie jest jasne, jaką konkretnie treść wydawcy zamierzają nadać temu ostatnio wymienionemu tomowi.

„Schlesien und die Schlesier” jest pracą zbiorową. Jej głównym autorem (ponad połowa tekstu) i redaktorem całości jest Joachim Bahlcke (Berlin, obecnie Lipsk), stosunkowo młody, lecz już wybitny znawca dziejów Korony Królestwa Czeskiego, w tym Śląska, i w ogóle monarchii habsburskiej. Jego pióra jest pierwsza część, czyli dzieje Śląska od najdawniejszych czasów do początku drugiej wojny światowej. W drugiej części (J. Rogall, Moguncja) dano wojenne, zwłaszcza zaś powojenne dzieje Śląska i jego ludności aż po rok 1995: problemy Volkslisty na Górnym Śląsku, exodus niemieckiej ludności w miarę przesuwania się frontu i przymusowe przesiedlenia, następnie zaś odrębnie losy przesiedleńców w Niemczech Zachodnich i w NRD i ich polityczną działalność, oraz Śląsk w państwie polskim, tutaj, co rzecz zrozumiała, koncentrując uwagę szczególnie na pozostałej tu ludności przyznającej się do narodu niemieckiego, zarazem nie pomijając jednak ogólnego, nie ograniczonego do tej ludności, obrazu stosunków kościelnych, kulturalnych, gospodarczego rozwoju itp.

Trzecią część (R. Krämer, Moguncja) w całości poświęcono gospodarczym dziejom Śląska, w omówieniu cofając się aż do czasów kolonizacji na prawie niemieckim i doprowadzając je do czasów po pierwszej wojnie światowej i gospodarczych następstwach podziału Górnego Śląska w wyniku plebiscytu i decyzji Konferencji Ambasadorów. Autorka czwartej części B. Bönisch-Brednich (Getynga) przedstawiła codzienne życie ludności Śląska od XVIII do początków XX wieku, w piątej części M. Weber (Stuttgart, Oldenburg) zobrazował dzieje piśmiennictwa śląskiego, poczynając od wieków średnich. Część szósta (A. Langer, Lipsk) to zarys dziejów sztuki na Śląsku aż po połowę XX wieku. Całość zamyka głównie już informacyjna część siódma mieszcząca wybór bibliografii przedmiotu zarówno niemieckiej jak stosunkowo obficie polskiej i też czeskiej, zestawienia chronologiczne, informacje o współautorach dzieła, jak również skorowidze osobowy oraz nazw miejscowych.

Publikacja ta na pewno zainteresuje polskiego czytelnika, przede wszystkim dlatego, że dobrze odzwierciedla stopniowe zmiany w nastawieniu niemieckich środowisk naukowych, pośrednio zaś również odpowiednich Ziomkostw, do ciągle jeszcze poruszającego niemiecką i polską stronę problemu przesiedleń po zakończeniu drugiej wojny światowej i w wyniku decyzji poczdamskich 1945 r.

KAZIMIERZ ORZECOWSKI (Wrocław)

Jerzy Urwanowicz, *Wojskowe „sejmiki”. Koła w wojsku Rzeczypospolitej XVI–XVIII wieku*. Dissertationes Universitatis Varsoviensis 446, Białystok 1996, ss. 265 + ilustracje.

Autor – młody badacz młodej uczelni białostockiej, mogący poszczycić się niemalym, wielostronnym dorobkiem – podjął temat, który w literaturze był dotąd ledwie sygnalizowany, a którego znaczenia w obrazie Rzeczypospolitej Obojga Narodów nie sposób niedoceniać. Posiada on swe implikacje swoiście wojskowe, ale także ustrojowe i ideowe. Jerzy Urwanowicz jest świadom tych uwarunkowań, stanowią one dlań badawcze wyzwanie. Zamierzył on przedstawić w swej pracy „sposoby manifestowania opinii, poglądów i aspiracji przez wojsko”, na europejskim tle porównawczym i przez pryzmat koła wojskowego jako instytucjonalnej emanacji tych aspiracji, z uwzględnieniem jego miejsca w systemie organów państwa i samorządu terytorialnego.